

● huis janssens · curiosum sint-niklaas

erfgoedprokels ●

Sint Nicolaas, het museum

Vrijstaand huis in de Zamanstraat

Het Huis Janssens schittert opnieuw als nooit tevoren. De gevel en het interieur van het statige pand kregen al hun oorspronkelijke, grandioze kleuren terug. Het huis dateert van 1878–1880 en werd ontworpen door architect Pieter Van Kerkhove. Het werd gebouwd in opdracht van dichter, kunstliefhebber, industrieel, gemeenteraadslid en volksvertegenwoordiger Alfons Janssens.

Het Huis Janssens is gelegen in de Zamanstraat die – kort voor Alfons Janssens in 1876 zijn bouwgrond van de heer De Jaeghere-Cardo kocht – was aangelegd als verbinding tussen de Regentiestraat en de Ankerstraat. Het vanuit de prestigieuze Stationsstraat (via de Dr. Verdurmenstraat) zichtbare huis was oorspronkelijk vrijstaand met achterliggend een landschapstuin. Van daaruit werd later de museumsite verder uitgebouwd. De stad kocht in 1971 de aanpalende textielsite Peeters, Van Haute en Duyver, waar nu het SteM is. Architect Pieter Van Kerkhove kennen we ook als de ontwerper van o.a. het huidige neogotische stadhuis van Sint-Niklaas (1876–1878) en de Bank van Waes (1881), de latere bibliotheek van het Davidsfonds (nu begrafenisondernemer Van Dael Sereni, Onze-Lieve-Vrouwstraat 32).

Neo-Vlaamserenaissancestijl

Voor het Huis Janssens werd niet gekozen voor de neogotische – typisch christelijke – stijl, maar voor de meer burgerlijke neo-Vlaamserenaissancestijl. Op de eerste verdieping van het Huis Janssens werd dan weer wel een huiskapel met een neogotische vormgeving gerealiseerd. In vergelijking met de woning van zijn broer Theodoor in de R. Van Britsomstraat kunnen we zeggen dat Alfons een vrij bescheiden en meer huiselijke woning bouwde. De woning van Theodoor, de grote baas van het bedrijf, had ongetwijfeld ook een zakelijke functie en was, onder meer door de indrukwekkende centrale hal, uitermate geschikt voor recepties en ontvangsten. Alfons had hier blijkbaar minder nood aan, hoewel de centrale traphal van Huis Janssens meer dan indrukwekkend oogt. Hij ontving zijn gasten in de Vlaamse zaal op de gelijkvloerse verdieping, een warme kamer in neo-Vlaamserenaissancestijl met open haard, eikenhouten plafond met kinder- en moerbalken, houten lambriseringen en stoffen muurbekleding met gouden motieven.

Intact bewaard

De oorspronkelijke indeling en een groot deel van de vaste interieuraankleding werden vrij intact bewaard waardoor het nog steeds de nostalgische sfeer van weleer uitademt. Van de oorspronkelijke dienstvertrekken (waar later de conciërgewoning kwam) is niets meer bewaard.

In 1912 werd aan de straatzijde een elektriciteitscabine geplaatst en in 1913 werd parallel met de straat aan de zuidzijde van het huis een lange rechthoekige vleugel aangebouwd – de ANNEX.

De 18de- eeuwse classicistische stadspomp in de tuin stond oorspronkelijk op de Houtbriel en werd in 1924 verplaatst omdat ze moest wijken voor een oorlogsmonument.

In 1933–1934 werd de bakstenen muur vervangen door de vermoedelijk 19de-eeuwse toegangspoort en tuinafsluiting afkomstig van het kasteel Boechout te Meise. Deze werd door Leon Scheeders (beheerder van SVK) aangekocht en aan de stad geschonken. In 1964 werd het huidige Mercatormuseum gebouwd en werd er tegen de elektriciteitscabine een recreatiezaaltje opgetrokken. Zes jaar later werd de noordzijde van het oorspronkelijke herenhuis vergroot, de uitsprong aan de achterzijde

● huis janssens · curiosum sint-niklaas

doorgetrokken tot aan de straat en het recreatiezaaltje uitgebreid. In 1981 werd de aangebouwde zuidvleugel tot aan de straat dicht gebouwd en werd de linker aanbouw gerealiseerd.

Begin van de jaren 1990 werd Huis Janssens gesloten voor het publiek omwille van o.a. stabiliteitsproblemen en overbelasting, maar werd daarna grotendeels aan zijn lot overgelaten. In 2002 werden de eerste stappen gezet voor een grondige renovatie en in 2005 volgde dan de bescherming.

Het Architectenbureau Erfgoed en Visie kreeg de ontwerpdracht voor de restauratie. De buitenrestauratie door de firma PIT liep van 2016 tot 2018.

Van 2021 tot 2023 werd de binnenrestauratie uitgevoerd door de firma Renotec. Het resultaat anno 2023 is verbluffend!

Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (KOKW)

Reeds in 1907, een jaar na de dood van Alfons Janssens, werd er door de stad Sint-Niklaas een ontwerp opgesteld “tot overbrenging van 't bestaande Museum” en tot “inrichting van een Museum van Schoone Kunsten en van toegepaste Kunst”.

Huis Janssens werd in 1909 verkocht aan de stad, met de uitdrukkelijke voorwaarde “dat de verkochte eigendom gansch en geheel door het stedelijk of eenig ander openbaar bestuur of ten minste onder toezicht van zulk bestuur uitsluitelijk zal gewyd worden en blijven aan eene bestemming van openbaar nut om smaak en kennis van kunst en wetenschap te verwekken en te verspreiden”. Het complex werd uiteindelijk verkocht voor een bedrag van 90 000 frank, hoewel het op 25 november 1907 nog geschat werd op 135 000 frank.

De KOKW richtte er vanaf augustus 1911 haar museum en bibliotheek in. Het museum en de bibliotheek waren publiek toegankelijk tot 1990.

Vlaamse zaal

Oorspronkelijke traphal

Traphal vandaag

Ontvangstkamer en salon

Op de gelijkvloerse verdieping vinden we de indrukwekkende koetsdoorrit met houten poorten aan de voor- en achterkant en beglaasde deuren aan de linker- en rechterzijde binnenin. Het werd in 1911 de hal waar de verzameling vlaggen en jachtwapens getoond werd.

Aan de ene zijde van deze doorrit zit de toegang tot de linker aanbouw. Deze fungeerde tot 2021 als conciërgewoning en biedt vandaag ruimte aan de onthaalbalie, museumshop en vestiaire van het nieuwe museum.

Aan de andere zijde kom je via een steektrapje in de hoger gelegen trappenhal met een monumentale eikenhouten bordestrap, verlicht door een driezijdige houten erker met glas-in-loodpanelen. In deze voormalige museumzaal zat de collectie beeldhouwkunst (o.a. overblijfselen uit de Boudelo-abdij).

De rechthoekige kamer aan de straatzijde was vermoedelijk oorspronkelijk de ontvangstkamer of kleine eetkamer. De zwart marmeren schoorsteenmantel draagt de initialen J.D.S. van het echtpaar Janssens-De Schrijver. De schoorsteen was oorspronkelijk voorzien van een schilderij met de voorstelling van de calvarie door Jozef Janssens (een neef van Alfons). Hier bevonden zich o.a. de archieven en objecten van de schuttersgilden en rederijderskamers van het Land van Waas ... alsook Congolese folkloristische maskers en wapens, geschenken door missionarissen.

Het salon in neoclassicistische stijl is verbonden met de Vlaamse zaal (grote eetkamer). De plankenvloer en het plafond zijn daar rijkelijk uitgewerkt. In 1911 werd dit de Mercatorzaal.

Monumentale erker in Vlaamse zaal

De Vlaamse zaal in neo-Vlaamserenaissancestijl met driezijdige erker kijkt uit op de tuin en heeft een monumentale schoorsteen. Ze bleef vrijwel ongewijzigd bij de inrichting tot museum. De schoorsteen van deze grote eetkamer omvat een rechthoekig paneel voorzien van textiel-behang waarop oorspronkelijk een kruisbeeld met vermoedelijk een ivoren Christusfiguur met omlopende tekst *“k hebbe 't vier op de werelt gebracht en wat wil ick tenzij dat het brande Luc. XII.49”*.

De driezijdige erker is versierd met kleurige glas-in-loodramen met verklarende spreuken van Jacob Cats (1577–1660), Nederlands dichter, jurist en politicus, ook bekend als Vader Cats, vanwege zijn didactische gedichten. Deze glasramen werden wellicht geproduceerd in het Antwerpse Atelier de Peinture sur Verre van (naamgenoot) Alfons Janssens & Auguste Stalins.

Het gaat om zes verticale eikenhouten kaders, met op de onderste glaspanelen een spreuk, op de middelste een figuratieve uitbeelding (grisailleschildering) daarvan, en op de bovenste een verklarend of overeenkomstig gezegde.

Op een van medaillons zien we bv. een vluchtende jongen gevolgd door honden, met als onderliggende tekst *“Gebruyckt de jonghe daet, Maer let op ouden raet”*, en bovenliggend *“Als oude honden bassen, Men dient er op te passen”*.

Ontvangstkamer

Salon

Erker Vlaamse zaal

Detail erker Vlaamse zaal

De verdiepingen

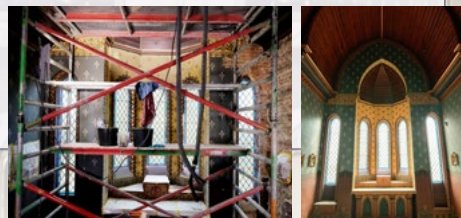
Via de monumentale trap bereikt men de eerste verdieping. Op de wanden werden reconstructies aangebracht van de oorspronkelijke steenimitatie met rozetten. Op deze verdieping vinden we zes kamers (vermoedelijk ooit vier slaapkamers) die uitgeven op een brede rechthoekige hal. Links bevinden zich twee grote kamers. Aan de tuinkant is dit nog steeds de oude bibliotheek van de KOKW, aan de straatzijde de kunstkamer. Daarnaast, tegenover de trap, hebben we het oorspronkelijke bureel van Alfons Janssens dat uitziet op de straat en ook voorzien is van een erker en een geïntegreerde kastenwand. Verder zijn er ook nog de exotische kamer, de tijdelijke expositieruimte en de kapel.

De 2de verdieping vertoont eveneens een centrale hal die toegang verleent tot een zestal kamers. De zolder wordt gevormd door de hoogste verdieping van de toren en twee aangrenzende kamers. De zeer eenvoudige kamers op de 2de verdieping zijn bepleisterd en voorzien van een eenvoudig plafond. Eén plankenvloer heeft een beschildering in tapijtimitatie.

Op de derde verdieping is enkel de belvédèrekamer voorzien van een afwerking.

De kapel is toegankelijk via een spitsboogdeur in een kleurige neogotische omlijsting die versierd is met een kruisbloem. Ze is nog voorzien van de oorspronkelijke neogotische schildering en heeft een indrukwekkend houten spitstongewelf. De lancetvensters met glas-in-loodramen, de gipsen neogotische kruisweg en houten beschilderd altaar bleven prima bewaard.

Bouwheer Alfons Janssens

Alfons Janssens (Sint-Niklaas, 16 oktober 1841–Luzern, 1 september 1906) was het op één na jongste kind (de jongste zoon) in het gezin Louis Jean Joseph Janssens – Marie-Thérèse Amélie De Decker.

Hij was een telg uit een welgestelde en gerespecteerde textielfamilie, die succes kende in het beleggen van geld, zich engageerde op maatschappelijk vlak en de lokale en nationale politiek beïnvloedde. De basis van het bedrijf lag bij overgrootvader Gillis-Joseph Janssens die reeds in 1763 samen met enkele familieleden een textielbedrijf startte in Sint-Niklaas. Onder grootvader Jan Janssens stagneerde het bedrijf, om dan met vader Louis na 1820 echt tot bloei te komen.

Louis overleed toen Alfons amper 3 jaar was. Moeder (Marie-Thérèse), was een zeer katholieke vrouw. Haar inzet en bezorgdheid voor minderbedeelden werd verdergezet door haar elf kinderen. Het gezin was tweetalig, Nederlands in de omgang met hun arbeiders, Frans in hun economische en politieke contacten. Alfons studeerde aan het Sint-Barbaracollege van Gent en was net als de rest van de familie Vlaamsgezind, sociaalvoelend, maar vooral diepgelovig. Zo verbleef hij van 1868 tot 1870 in Italië in dienst van het pauselijke zoeavenleger, waar hij ook mee betrokken was in de oprichting van een ‘Belgische leeskring’. Na de capitulatie (Beleg van Rome) en zijn terugkeer bleef hij een sterke aanhanger van Paus Pius IX. Hij werd tevens voorzitter van het Wase Piusgenootschap en liet in de gevel van zijn woning het borstbeeld van Pius IX aanbrengen. Het huis werd dan ook vaak het huis van Paus Janssens genoemd.

Alfons Janssens huwde in 1872 met Coleta De Schrijver (1846–1905). Ze hadden zelf ook elf kinderen, waarvan er drie op jonge leeftijd stierven. Het gezin woonde eerst in de Casinostraat en daarna in hun woning in de Zamanstraat. Alfons leidde het textielbedrijf samen met zijn broers Theodoor en Pierre. In de fabriek heersten er goede sociale verhoudingen die voor die tijd vooruitstrevend waren. Het bedrijf, dat in 1886 zo'n 800 arbeiders telde, nam zelfs deel aan wereldtentoonstellingen.

Alfons Janssens als zoeaaf

Alfons Janssens en Coleta De Schrijver

Bureau Alfons Janssens

Katholiek, Vlaamsgezind, dichter

Diverse familieleden verkregen politieke mandaten zowel op lokaal als nationaal vlak. De afstammelingen van de familie Janssens kregen bij Koninklijk Besluit van 20 december 1912 het recht om de naam Janssens de Varebeke te dragen.

Alfons Janssens zelf was van 1885 tot 1904 gemeenteraadslid in Sint-Niklaas, en van 1892 tot 1900 volksvertegenwoordiger en lid van de Kamercommissie Industrie voor de Katholieke Partij (Christen Volksbond). In die periode zette hij ook een punt achter zijn fabrikantenloopbaan. Met enige opluchting, want zijn hart lag toch meer bij de kunst en bij de Vlaamse cultuur.

Alfons Janssens was onder meer voorzitter van de Handels- en Nijverheidsliga van het Land van Waas (Ligue de Commerce et d'Industrie du Pays de Waes) en rechter bij de Handelsrechtbank Sint-Niklaas (1882–1884). Hij engageerde zich ook in talrijke katholieke verenigingen en organisaties zoals de Confrérie van het Allerheiligste Sacrament Sint-Niklaas.

In 1885 ontmoet hij Guido Gezelle, die zich in een intense briefwisseling ontpopt tot zijn meester. Gezelle introduceert hem ook in de christelijk geïnspireerde literaire wereld, en onder zijn impuls (en met zijn hulp) publiceert Alfons in 1887 zijn eerste bundel 'Gedichten'. Alfons wordt in 1888, op aanbeveling van Gezelle, ook lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.

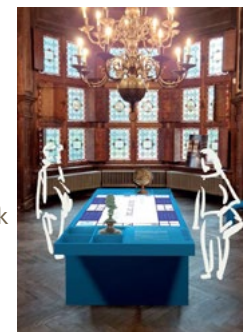
Curiosum. Een huis vol herinnering

De imposante gevel van Huis Janssens domineert vandaag nog steeds de Zamanstraat en doet dromen van een rijk en luisterrijk verleden. Op de gelijkvloerse en eerste verdieping van dit prachtig gerestaureerd historisch stadskasteel wordt een visueel verbazend en breed toegankelijk museum gemaakt. Voor deze opdracht sloegen het museumteam, het ontwerpbureau Fugzia, geschiedschrijvers met vlotte pen Geheugen Collectief en het cross-media productiehuis Mojuce de handen in elkaar. Er wordt geput uit de collecties van het SteM, Erfpunt, het Stadsarchief en de KOKW. Ook de Koning Boudewijnstichting en The Phoebus Foundation versterken de al rijke verzameling in het huis met interessante bruiklenen.

Met een sterke scenografie die de architectuur van Huis Janssens respecteert, heldere en toegankelijk geschiedschrijving en welgemikte multimediale producties tilt het ontwerpteam de geest van het Huis Janssens en zijn bewoners in de 21ste eeuw.

Het huis brengt de herinnering aan een 19de-eeuwse patriciërsfamilie tot leven. Tegelijk getuigen de curiosa in de vitrines van generaties extravagant verzamelen.

De gekozen scenografische ingrepen versterken het wow-gevoel van een curiositeitenkabinet en laten de collectie zingen. De scenografie onderschrijft een onstoppable verzameldrang en biedt – ook letterlijk – een tijdelijk uitstraam voor moderne verzamelaars en hun gekoesterde verzamelingen. Een bezoek aan Huis Janssens is een eclectisch, visueel verbazend bezoek doorheen 25 jaar familiegeschiedenis en bijna 150 jaar onafgebroken verzamelen.

Vlaamse zaal met multimedia gedichtkamer

Kamers vol curiositeiten

Kunst- en rariteitenkabinetten of wonderkamers wonnen aan populariteit vanaf de 17de eeuw. Het waren plaatsen (eerst kasten, later kamers en zelfs hele huizen vol) waar privéverzamelaars met uitheemse, kostbare en zeldzame voorwerpen indruk probeerden te maken op hun gasten.

Ook een kunstcollectie sloot daar bij aan.

Het Curiosum werpt de schijnwerpers op:

- een koetsdoornit met een imposante beeldengalerij;
- een Janssensruimte waar alles herinnert aan de 19de-eeuwse bewoners;
- rijk materiaalgebruik en overvloedige ornamentiek in een typische Vlaamse zaal en salon in neo-Vlaamserenaissancestijl;
- een bibliotheek vol kostbare drukken gedateerd vanaf de 16de eeuw;
- een kunstenkamer met schilderkunst uit de depots van de Koning Boudewijnstichting en het stedelijk kunstbezit met een onverwachte multimediale 'twist';
- het bureel van Alfons Janssens: een kamer vol objecten die verwijzen naar het vanitas-thema: ijdelheid en vluchtigheid staan centraal; schedels, muziekinstrumenten, spiegels, enz.;
- een exotische kamer, in het Curiosum ingevuld met schitterend erfgoed en kunst uit het Verre Oosten
- een prachtig gerestaureerde kapel waar je instant stil van wordt;
- een tijdelijke expositieruimte waar verzamelingen van privépersonen, instellingen en verenigingen zullen schitteren.

Kunstenkamer Henri Leys

Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie
Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet, gedeputeerde
Directie Erfgoed & Erfgoedsites · dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd
Nele De Cocker, coördinatie

Auteurs: Ward Bohé, Ronny De Mulder, Jolien Van den Bossche
en Tamara Van Hout
Fotografie: Gerald Delvaux, Ronny De Mulder, Hanne Jacobs,
Tom Suetens en Koning Boudewijnstichting
Grafische vormgeving: Ann Huyghe, directie Erfgoed &
Erfgoedsites
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerke

D/2023/1933/9

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met KOKW, SteM
Sint-Niklaas en de stad Sint-Niklaas.

stad
Sint-Niklaas

Praktisch

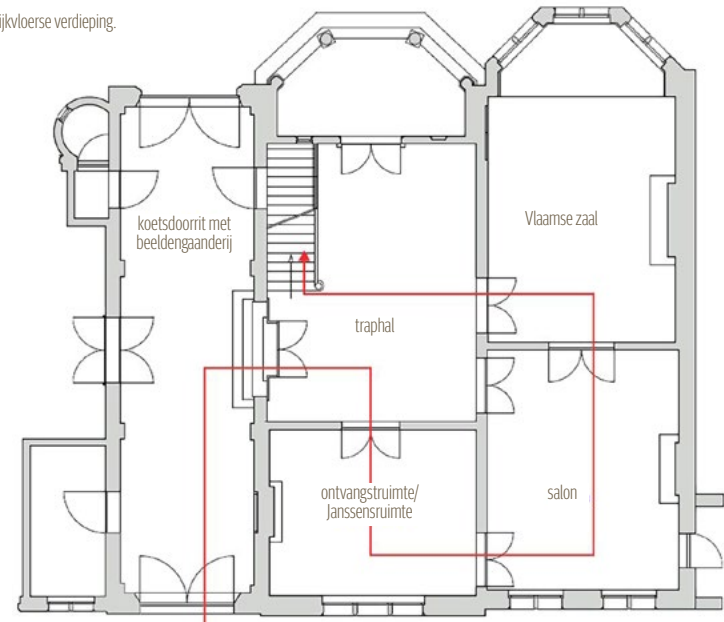
Zamanstraat 49 · 9100 Sint-Niklaas · +32 3 778 34 50
stedelijkemusea@sint-niklaas.be · www.museasintniklaas.be

Openingsuren

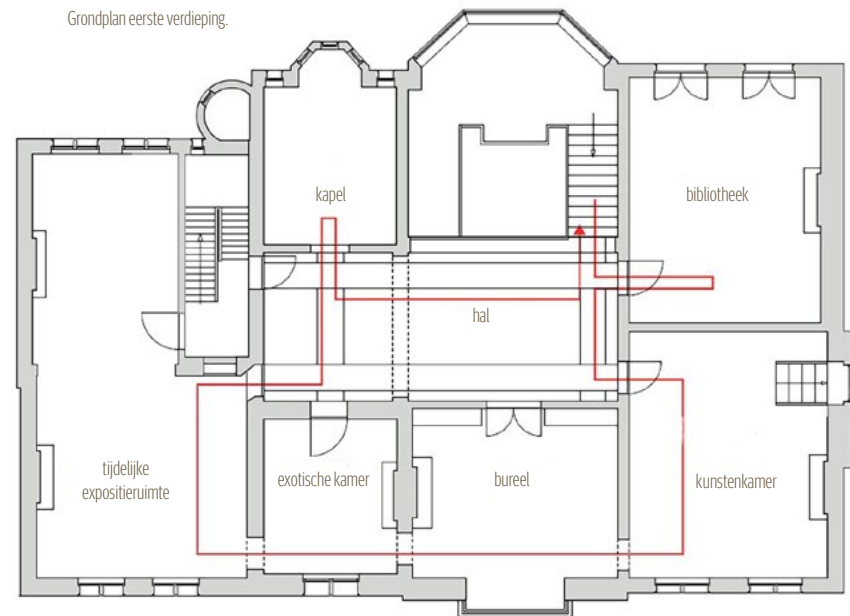
- Dinsdag tot vrijdag: 13.30–17 uur
- Zaterdag: 13–17 uur
- Zondag: 11–17 uur

Grondplan gelijkvloerse verdieping.

Grondplan eerste verdieping.

Erfgoedspokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedspokkels